

Zoals het klokje thuis tikt, tikt het nergens

Tijd en ruimte in de sociale en ecologische structuur van de Nuer.

Branka D

Aantal woorden: 2015

Inleiding

Time is like a river made up of the events which happen, and a violent stream; for as soon as a thing has been seen, it is carried away, and another comes in its place, and this too will be carried away. (Marcus Aurelius Antoninus 1909: 14)

Tijd is voor veel Westerse samenlevingen erg belangrijk. Er wordt veel energie gestopt in het creëren van klokken die de tijd in steeds kleinere fragmenten weergeven. Hier wordt in toenemende mate een economische waarde aan verbonden. Nog nooit was men zo bewust van het belang van materiële eigendommen of zo geobsedeerd met het exact bijhouden van het verstrijken van tijd.

Niet alle samenlevingen gebruiken kalenders of klokken om de tijd bij te houden en hun dagen en maanden te organiseren. In: *The Nuer - A description of the modes of livelihood and political institutions of a Nilotic people* beschrijft Evans-Pritchard wat hij de 'cattle clock' en 'occupational time' van de Nuer noemt, die de taken in het dagelijks leven min of meer organiseren. *Time and Space* vormen de spreekwoordelijke brug tussen de ecologie en de sociale structuur van de Nuer. Ze zijn onderling met elkaar verbonden en het is onmogelijk om de sociale en ecologische structuur van de Nuer te begrijpen zonder eerst grip te hebben op wat tijd en afstand voor de Nuer betekenen. Evans-Pritchard heeft aan deze aspecten de termen *ecological time*, *structural time* en *oecological distance* en *structural distance* verbonden. Mijn onderzoeksvraag voor dit essay is: *Op welke wijze weerspiegelen Nuer concepten over tijd & ruimte hun ecologische en sociale structuur?*

Tijd concept van de Nuer

Het jaar van de Nuer, Ruon is verdeeld in twee hoofdseizoenen. *Tot*, het regenseizoen en *Mei*, het droogteseizoen. Daarnaast zijn er 'overgangsseizoenen' die gebaseerd zijn op activiteiten. Zo is *Jiom* de periode waarin de Nuer vroege veekampen (*cattle-camps*) opzetten en *Rwil* die de trek van veekamp naar dorp aangeeft. Het Nuer concept van seizoenen is niet ontleend aan klimaatsveranderingen, maar aan sociale activiteiten (trek naar veekampen). Seizoenen zijn dus sociaal geconstrueerd, maar hebben wel een ecologisch label. Hoewel de Nuer wel benamingen hebben voor de maankeringen (maanden), tellen of meten zij niet de tijd op zich zelf. De Nuer taal kent geen woorden voor tijd of tijdeenheden. Het concept tijd is voor de Nuer een weerspiegeling van de relatie die zij met hun omgeving hebben, de ecologische tijd, én de weerspiegeling van hun relaties tot elkaar in de sociale structuur, die de structurele tijd genoemd wordt. Beide verwijzen naar de opvolging van gebeurtenissen die van groot genoeg belang zijn voor de gemeenschap om ze als relevant en gerelateerd aan elkaar te zien. Langere perioden van tijd zijn bijna geheel structureel

gezien de gebeurtenissen die hier door de Nuer aan verbonden worden, voornamelijk veranderingen in relaties van sociale groepen voorstellen (Evans-Pritchard 1940:94).

De ecologische tijd, hoewel het zijn eigen ritme en tempo volgt, zoals de seizoensgebonden migratie in het droge seizoen naar tuinbouwdorpen en de migratie naar vis- en veekampen in het regenseizoen, is gelimiteerd aan een tocht die een cyclisch karakter heeft die de Nuer elk jaar weer herhalen (ibid.: 95). Pastorale activiteiten zijn grotendeels homogeen en vormen hierdoor geen specifiek referentiepunt in tijd. Daarentegen zegt Evans-Pritchard dat de Nuer elke dag de '*cattle-clock*' volgen die de opvolging van pastorale taken in de dorpen aangeeft (ibid.: 101). In contrast tot de ecologische tijd is de structurele tijd van langere duur. Het heeft een veel groter conceptueel karakter en betreft de relaties tussen personen en tussen groepen (bijvoorbeeld de verwantschapsgroepen en de *age-sets*¹).

Tijd heeft dus niet dezelfde betekenis gedurende het gehele jaar. Hoewel pastorale taken elkaar in dezelfde volgorde opvolgen in het droogte- en regenseizoen, worden deze niet op dezelfde tijd uitgevoerd. Het seizoensgebonden klimaat maakt dat sommige taken een bepaalde routine volgen, vooral in het regenseizoen ten opzichte van water en graslanden. Deze taken vergen dan meer coördinatie en samenwerking. Het leven in het droge seizoen is, buiten de dagelijkse taken, over het algemeen vrij rustig. Oecologische en sociale relaties van maand tot maand zijn meer monotoon van aard dan in het regenseizoen, waarin regelmatig ceremonies, feesten en dansen gehouden worden. De tijd moet gezien worden als relaties tussen activiteiten en heeft dus in tijd van regen of droogte een hele andere significantie (ibid.: 102-103). Hiermee probeert Evans-Pritchard het standpunt te maken dat de sociale betrekkingen van de Nuer het meest belangrijk zijn en de hoogste analytische prioriteit hebben. Volgens Evans-Pritchard is '*all time structural*' en daarmee wil hij de prioriteit die het sociale over het ecologische heeft benadrukken:

In a sense all time is structural since it is a conceptualization of collateral, co-ordinated, or co-operative activities: the movement of a group. Otherwise time concepts of this kind could not exist, for they must have a like meaning for everyone within a group... There is, however, a point at which we can say that time concepts cease to be determined by oecological factors and become more determined by structural interrelations, being no longer a reflection of man's dependence on nature, but a reflection of the interaction of social groups (ibid.: 104).

Evans-Pritchard vermijdt de bestudering van het individu en legt de nadruk op activiteiten die samenwerking van groepen nodig maken, die relevant zijn voor de groepen en daarmee de link zijn naar de tijd, naar de gezamenlijke historie van een groep.

¹ Evans-Pritchard legt uit dat volwassen mannen in gestratificeerde groepen verdeeld zijn op basis van leeftijd, deze groepen worden *age-sets* genoemd (Evans-Pritchard 1940:6). Er wordt een structureel en taalkundig onderscheid gemaakt tussen de verschillende *age-sets* (Evans-Pritchard 1940:106).

The structural system time-reckoning is partly the selection of points of reference of significance to local groups which give these groups a common and distinctive history: partly the distance between specific sets in the age-set system; and partly distances of a kinship and lineage order (ibid.: 105-06).

Evans-Pritchard maakt hier duidelijk, wederom door de link met de tijd te leggen, dat terwijl ecologische tijd beperkt is tot het jaarlijkse seizoensgebonden cyclus, de structurele tijd een conceptualisering van de sociale structuur is. Hij benadrukt de relatie tussen de individuen van één groep en de relatie tussen meerdere groepen.

It is less a means of coordinating events than of coordinating relationships, and is therefore mainly a looking-backwards, since relationships must be explained in terms of the past (ibid.: 108).

De Nuer verbinden de (historische) tijd aan voor een groep belangrijke gebeurtenissen. Deze gebeurtenissen verschillen nogal per groep omdat elke groep een andere samenstelling heeft (families, dorpen, clans, stam) en eigen, soms andere gebeurtenissen als belangrijk ervaart, of juist door hun geografische ligging de gebeurtenissen wel of niet meemaken. Voorbeelden van Nuer tijd referentie kunnen zijn: 'het jaar dat het vee ziek werd' of 'toen de grote overstroming plaatsvond' of 'toen de *Rumjok* oorlog met de *Dumien* voerde'. De periode tussen gebeurtenissen wordt niet als een reeks van lange of korte periodes van verstreken tijd gezien maar 'meet' als het ware de mate van belangrijkheid van de gebeurtenissen. De volgorde waarin men de gebeurtenissen onthoudt is daarom niet per se de volgorde waarin ze zijn voorgekomen, maar vaker de mate waarin zij belangrijk waren voor een groep of gemeenschap.

Afstand

De Nuer hebben nog een andere manier om tijd te verbinden aan gebeurtenissen. De historische tijd van de Nuer wordt namelijk ook gedefinieerd aan de hand van de structurele afstand tussen de *age-sets*, voorouders en verwantschapslijnen. Structurele afstand is de relatie tussen groepen personen in een sociale structuur. Hierdoor bestaat de referentie naar tijd vaak uit de beweging van personen, meestal als groepen, door de sociale structuur van de Nuer. Een Nuer zal niet kunnen zeggen hoeveel jaar geleden iets plaats heeft gevonden maar kan een gebeurtenis wel refereren aan bijvoorbeeld de initiatie van de *Luac age-set* of de geboorte van de *Pilual age-set*. Tijd wordt hierdoor verdeeld in *sets*: vijf sets geleden of twee.

Zoals de natuur en de omgeving de ligging van dorpen bepaalt en daarmee de afstand tussen dorpen, bepalen verwantschap en *age-sets* de structurele afstand. Een Nuer dorp kan geografisch even ver van twee andere dorpen liggen maar de structurele afstand kan toch verschillen. Een dorp op dertig kilometer afstand kan een kleinere structurele afstand hebben dan het dorp slechts tien kilometer verder als deze bij dezelfde stam, *age-set* of verwantschapslijn hoort. De *age-sets*, verwantschap en voorouders zorgt voor de segmentatie van de Nuer in groepen. De (relatieve) positie van segmenten ten opzichte van elkaar maakt het mogelijk om de structurele afstand te bepalen.

De structurele afstand heeft grote invloed op het sociale en politieke leven van de Nuer. De segmentatie in stammen, clans, *age-sets* en verwantschapslijnen zorgen voor conflicten die in de Nuer samenleving aan de orde van de dag zijn en vaak samen gaan met lichamelijk geweld. Er is een morele verplichting om conflicten op te lossen. De *Leopard Skin Chiefs*² spelen hier een bemiddelende rol en proberen de escalatie van het conflict te vermijden. Echter: bij moord van een agnaat (bloedverwante van vaders kant) wordt wraak wel als normaal gezien en zelfs noodzakelijk geacht om de orde weer te herstellen. Evans-Pritchard benadrukt dat hoe groter de structurele afstand (de segmentaire, sociale afstand) is tussen de sociale groepen die bij een conflict betrokken zijn, des te kleiner de kans is dat het conflict op een vreedzame manier opgelost zal worden. De invloed van de *Leopard-Skin Chief* zal in dit geval vaak geen uitkomst bieden.

In het geval van *fission & fusion*, waarbij segmenten, stammen een alliantie vormen om een (nog) grotere vijand te verslaan, worden de voorspelbare lijnen van de structurele afstand gevolgd. Hoewel er in dat geval vijandige segmenten 'fuseren', wordt er wel gekeken naar segmentaire overeenkomsten (voorouders, *age-sets*, verwantschap). Niet alleen in tijden van conflict is de structurele afstand belangrijk. Ook bij de verdeling van voedsel en het bezitten van vee: in tijden van schaarste is de structurele afstand bepalend voor de verdeling van voedsel, hoe kleiner de afstand, hoe groter het aandeel.

Naast structurele afstand speelt de oecologische afstand een rol in de sociale en ecologische structuur van de Nuer. De geografische afstand scheidt dorpen, verwanten en groepen van elkaar, waarbij de structurele afstand alleen maar belangrijker wordt, helemaal in tijden van conflict en oorlog. De lokale, natuurlijke bronnen en voordelige of juist nadelige locaties voor de vestiging van *cattle-camps* en dorpen zijn zowel in tijd van vrede als in oorlog van groot belang.

Een dorpsgemeenschap die dicht bij een waterbron gelegen is, heeft een veel voordeliger positie dan een gemeenschap die grote afstanden moet afleggen voor water. Een nabije waterbron, ook in het droogteseizoen, is van essentieel belang voor het houden van vee. Hierover ontstaan conflicten vooral tussen de Nuer en de Dinka, die beide vee houden.

² De *Leopard-Skin chiefs* zijn 'heilige' personen, van een vaak kleine en onbelangrijke verwantschapslijn die in tijden van conflict als intermediair optreden om de conflicten te verhelpen. Ze hebben geen politieke macht, maar hebben volgens de Nuer bovennatuurlijke krachten waarmee ze een vloek kunnen uitbrengen als een van de partijen in het conflict de gemaakte overeenkomst niet volgt.

Als er conflicten ontstaan met nabijgelegen dorpen zijn oecologische condities vaak een factor. Conflicten kunnen beter vermeden worden als beide afhankelijk zijn van water, vegetatie of grasland. De oecologische factoren kunnen hierin zelfs een sterker motief zijn voor allianties dan de structurele afstand tussen segmenten.

Conclusie

Personen, bedrijven, gemeente en staat, iedereen in onze samenleving is ingesteld op de klok en kalenders waardoor een leven zonder voor ons moeilijk is voor te stellen. Het leven van de Nuer heeft een eigen ritme dat geen klok nodig heeft, zij leven volgens het ritme van de pastorale taken en de droogte- en regenseizoenen. De Nuer leeft op 'event-time' (Levine 1997). Tijd vormt de relatie tussen de ecologische en sociale gebeurtenissen en activiteiten. De Nuer heeft een gesegmenteerde samenleving waardoor de historie voor elke groep anders is. Afhankelijk van afstamming, *age-set*, clan, dorp, geografische locatie en stam worden gebeurtenissen ervaren, gewogen en wel of niet onthouden. Gebeurtenissen vormen de tijdlijn van hun geschiedenis en verleden, de dagelijkse activiteiten de tijdlijn van het heden.

De oecologische factoren, de relatie tussen de Nuer en zijn omgeving, zorgen voor de geografische ligging van, en afstand tussen de dorpen en segmenten. De structurele afstand bepaalt de sociale relatie tussen de individuen van deze segmenten en tussen de verschillende segmenten. Als er conflicten zijn is de structurele afstand bepalend, een conflict tussen vader en zoon heeft een grotere kans opgelost te worden dan een conflict tussen twee partijen met een grotere afstand. Hoewel de samenleving van de Nuer dus niet op klokken en kalenders 'draait' heeft het wel een structuur: het natuurlijke ritme van omgeving, seizoen en verwantschap.

Bibliografie

Aurelius, Marcus

1901 *The Meditations of Marcus Aurelius*, trans. by George Long. Vol. II, Part 3. The Harvard Classics. New York: P.F. Collier & Son, www.bartleby.com/2/3/. 2001 [Date of Printout].

Evans-Pritchard, E.E.

1987 *The Nuer. A Description of the Modes of Livelihood and Political Institutions of a Nilotic People*. Oxford: Oxford University Press [1940].

Levine, R.

1997 *A Geography of Time: The temporal misadventures of a social psychologist*. New York: Basic Books/Harper Collins.